

ритарність і спілкуватиметься з дітьми на основі особистісно-гуманного підходу, він значно підвищить результативність навчального процесу: посилить інтерес до музики, осмисленість суджень, пізнавальну активність. А головне – у дітей поступово виявляться такі соціальнозначущі якості, як товарищівість, доброзичливість, взаємодопомога. Заняття з музичного мистецтва стане засобом формування особистості. Урок музичного мистецтва буде не тільки формою організації навчальної діяльності школярів, а і дієвим засобом формування особистості, за визначенням Ш. Амонашвілі, «акумулятором дитячого життя» [1].

Нашій країні сьогодні бракує справжньої інтелектуальної і високоморальної еліти. А щоб її виховати потрібні висококваліфіковані кадри вчителів, які повинні бути спрямовані на інновації в педагогіці. Вони повинні бути вчителями широкого кругозору і високої загальної культури, яким притаманні стратегічне мислення і системний підхід до розв'язання складних проблемних ситуацій і відповідальність за долю нинішнього і майбутніх поколінь. Сучасний вчитель має бути справжнім лідером у всіх відношеннях.

Список використаних джерел

1. Амонашвілі Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества: Книга для учителя / Сост.: Е. С. Полякова, Э. Ф. Печерская, С. М. Сапаров. – Киев, 1991.
2. Концепція національного виховання // Рідна школа. 1995. № 6.
3. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі: Навч.-метод. посібник. – Тернопіль, 2000.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5 т. – Київ, 1977.
5. Коберник О. М. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі: Навч.-метод. посібник. – К.:Наук. світ, 2001.

УДК 316.77:304](100):070.48-055.2(477.8)

Ладика Ірина Ярославівна

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: Луць Юлія Михайлівна

Львівський національний університет імені Івана Франка

МЕДІЙНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ФЕМІНІЗМУ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

У науковій статті досліджено зародження феміністичного руху у світі, роблять огляд головних подій трьох хвиль фемінізму. Також проаналізовано розвиток жіночого руху на західній Україні. Особливу увагу звернено на медійне висвітлення цього процесу. Детально розглянуто заснування жіночих видань та їхню тематичну спрямованість.

Ключові слова: фемінізм, жіночий рух, емансипація, західноукраїнська преса, жіночі часописи.

Актуальність наукової статті зумовлена суспільним запитом на достовірну інформацію про історію феміністичного руху, особливо його українського варіанту, який розвивався в умовах бездержавної нації. У ХХІ столітті, коли Україна здобула незалежність, і український жіночий рух має змогу діяти у власній державі, важливим є дослідження джерел становлення фемінізму, умов його розвитку, чільних діячок цього руху.

Огляд джерел. Для дослідження заявленої теми ми використали наукові напрацювання дослідника історії української журналістики С. Костя, соціологині Т. Марценюк, істориків М. Богачевської-Хом'як та Т. Орлової.

Мета наукової статті: дослідити становлення жіночого руху у світі та в Україні у фокусі медіа.

Основний матеріал. Поняття фемінізму постало наприкінці ХVІІІ ст., за доби буржуазних революцій, у час, коли частина суспільства стала до оборони рівних прав жінок у всіх сферах життя. Ідеали Великої Французької Революції про свободу особи, власності, виборчого права, доступності до освіти поширюються і на становище жінки в суспільстві [3, с. 79].

Дослідниця українського жіночого руху Марта Богачевська-Хом'як пише, що «історію жінок у світі зазвичай починають не з ранніх періодів, а відтоді, коли розглядають змагання жінок за рівноправність, що відбулося у всіх варіантах слів «визволення», «емансипація», «боротьба за рівні права». Емансипація у Сполучених Штатах означає намагання поширити право на ті прошарки населення, які через недогляд чи дискримінацію не потрапили в інтерпретацію закону. Перше формулювання жіночих прав у Європі та Америці тісно пов'язане з розвитком теорії прав людини, з французькою революцією та з визвольними змаганнями Америки.

В англосаксонських країнах інтерпретація права поширювалася у міру пізнання людей позаєвропейського світу. Американська декларація незалежності та Конституція Сполучених Штатів вживають слово «мен», коли говорять про права людини. Зазвичай, хоча не завжди, це стосується чоловіків. Були американки, зокрема дружина другого президента США Абігейл Адамс, яка пригадувала чоловікові, коли той писав проект конституції, щоб «не забувати пань», але загалом перші білі поселенки Америки мали

повні руки праці й не надто турбувалися дефініцією прав людини. Коли ж право голосу, спадкоємності маєтку, розпорядження землею та право на освіту набрали конкретних форм, жінки піднесли голову.

У 1848 р. у Сполучених Штатах, де право людини було кодифіковане, але не поширене на ціле населення, жінки виступили із декларацією прав людини, яка включала б і жінок. Поширення поняття людських прав змусило західний світ задуматися над правами жінок. Вони почали організовувати клуби та жіночі інтернаціональні організації (з 1877 р.), які боролися за свою емансипацію, за своє визволення, за поширення існуючих прав на жінок. Боротьба за легалізацію прав жінок тривала аж до кінця Першої світової війни.

У Європі та в колоніальних країнах світу емансипаційний рух не був обмежений жінками. Боротьба за рівні права включала цілі народи і визвольні змагання – поняття, яке в Америці стосується змагань за права людини і права народу. Жінки беруть активну участь у цих змаганнях, вони вважають, що перемога їхнього народу принесе рівноправність і жінкам. Водночас американки побачили, що юридична рівноправність не гарантує рівних прав та рівного доступу до шкіл, праці та взагалі до привілеїв життя. Користуючись судовими позовами, правовими прецедентами та демонстраціями, американські жінки надали нового значення поняттю визволення та рівних прав [2, с. 5-8].

Щоб класифікувати фемінізм, на Заході виділяють **три хвилі фемінізму**. Традиційно вважають, що **перша хвиля** – це боротьба жінок за здобуття базових прав: права голосу (суфражизм), права на освіту, на успадкування власності, право розпоряджатися власним заробітком, ініціювати розлучення, право опіки над власними дітьми, право відстоювати себе у суді, право бути присяжною. Ця проблематика знайшла своє відображення у феміністичних працях того часу: «Декларація прав жінки і громадянки» Олівії де Гуж (1791), «На захист прав жінки» Мері Волстонкрафт (1792), «Про поліпшення цивільного становища жінки» Теодора Готліба фон Гіпшеля (1792), «Про підпорядкування жінки» Джона Стюарта Мілля (1861), «Місіс Делловей» (1925) та «Своя кімната» (1929) Вірджинії Вулф. Хронологічно межі першої хвилі фемінізму можна означити із XIX ст. і до завершення Другої світової війни [6, с. 22].

Символом початку **другої хвилі фемінізму** є публікація відомої праці французької філософині Сімони де Бовуар «Друга стаття» у 1949 р. У своєму творі авторка переосмислила статус жінки у різних суспільствах як «іншої» щодо чоловіка. Організовані форми другої хвилі датують із 1960-х рр. Вона охопила різноманітну проблематику: вихід жінок на ринок праці, гідна оплата роботи, неоплачувана домашня праця, соціальна підтримка з боку держави. Також додалася тематика сексуального насильства, проституції та порнографії, боротьба із гендерною дискримінацією, за збільшення політичного представництва жінок. Жінки боролися за право на безпечний та легальний аборт, контрацептивні засоби, тобто за контроль над власною репродуктивною системою. Міжнародні жіночі організації боролися проти шкідливих для жінок традицій у країнах третього світу: «жіночого обрізання», «вбивства честі», закидання жінки камінням за зраду [5, с. 28]. Ці та інші проблеми знайшли своє віддзеркалення у тодішніх феміністичних працях: «Загадка жіночності» Бетті Фрідан (1963), «Сексуальна політика» Кейт Мілет (1970), «Діалектика статі» Шуламїт Фаєрстоун (1970), «Порнографія» Андреа Дворкін (1981) [6, с. 22].

Третя хвиля фемінізму – це так званий постфемінізм, певне розчарування у «старих» методах боротьби. Акцент переноситься на питання ідентичностей, індивідуального супротиву, а не вписування у систему [5, с. 30]. Головна проблематика цієї хвилі фемінізму: рух молодих феміністок, які зростали у цьому русі, поширення ідей перехресності, екофемінізму, постмодерного фемінізму, включення чоловіків до феміністичного активізму, усталення думки, що гендерна рівність – це норма, а жіноча дієвість та сексуальність – це форма влади. Ці ідеї поширювалися також й у феміністичних працях того часу: «Стаючи третьою статтю» Ребекки Вокер (1992), «Означуючи межі: перехресність, політики ідентичності та насилля проти кольорових жінок» Кімберлі Креншоу (1991), «Відкат: неоголошена війна проти американських жінок» С'юзен Фалуді (1991). Третя хвиля фемінізму розпочалася у 1990-х роках і триває до сьогодні [6, с. 23].

Дослідження медійного аспекту становлення жіночого руху на західноукраїнських землях варто розпочати із періодизації. Кандидатка історичних наук Т. Орлова періодизувала українську жіночу пресу: 1) від середини XIX ст. до 1920 р. – виникнення і становлення жіночої преси; 2) 1921-1939 рр. – найвищий розвиток жіночої преси в Галичині та виникнення радянських жіночих видань у Східній Україні; 3) 1941-1989 рр. – пасивність жіночої преси, вихід заідеологізованих жіночих видань; 4) від 1990 р. – початок становлення та еволюції сучасної плюралістичної жіночої преси в Україні [7, с. 48]. Зважаючи на таку хронологічну класифікацію, ми вирішили зупинитися на перших двох періодах життя української жіночої преси – із моменту її виникнення й до початку Другої світової війни, щоб розглянути ці етапи детальніше та вивчити їх ґрунтовніше.

Дослідник західноукраїнської преси Степан Кость вважає, що перші видання для жінок з'явилися раніше, ніж почався сам жіночий рух. У 1853 р. С. Шехович почав видавати журнал «Лада», а у 1868-1870 рр. – журнал «Русалка». Оскільки обидва журнали виходили українсько-російським суржилом, та й зміст їх був невибагливим, то галичанки з більшим задоволенням читали польські журнали [4, с. 208].

Символічним відносним початком жіночого руху можна вважати першу спробу його інституційного становлення. У Станіславові (теперішній Івано-Франківськ) 7 жовтня 1884 року відбулися **установчі збори Товариства руських жінок**. Ця організація планувала видавати журнал чи газету. На посаду редактора претендував Іван Франко, проте для більшості жінок його кандидатура як небезпечного радикала була неприйнятною. Задля справедливості варто зазначити, що Іван Якович узяв активну участь у заснуванні Товариства руських жінок: писав оголошення та статті про цю організацію в газету «Діло», рекламував їхні перші збори [1, с. 116-117]. Також «Діло» надрукувало проект статуту Товариства.

Перший випуск жіночого альманаху **«Наша доля»** видавала у 1893 р. зі сторонньою допомогою Н. Кобринська. У ньому містилися матеріали про дитячі садки, стаття про досягнення жінок у Російській імперії (дуже перебільшені), оповідання Ганни Барвінок «Правнучка Баби Борця». Згодом з'явилися ще два випуски «Нашої долі». В усіх трьох Кобринська висловила свої погляди на соціалізм і жіноче питання. «Нашу долю», крім немолодої вже Ганни Барвінок, ніхто з наддніпрянців не підтримував [1, с. 189].

Гурток українок у Львові у березні 1908 р. почав видавати **журнал «Мета»**. Його цілком було згуртування галицького жіноцтва та встановлення кращого контакту із жінками Наддніпрянщини. Журнал виходив раз на два тижні до грудня 1908 р. Підзаголовок видання «орган поступових українських жінок» віддзеркалював феміністичні намагання «Мети». Редагувала журнал Дарія Шухевич-Старосольська. У ньому друкували статті про турецьких, англійських жінок, про героїнь творів М. Некрасова, висвітлювали погляди на жіноче питання Клари Цеткін. Були тут й переклади творів Льва Толстого, рецензія на працю Томаша Масарика «Становище жінки в родині та в громадському житті», скорочений варіант популярної книжки Лілі Браун «Жіноча праця і домашнє господарство», коротка стаття Івана Крип'якевича про роль жінок в українській історії. Однак у «Меті» ніколи не згадували про Наталію Кобринську та попередні зусилля галицьких феміністок щодо створення жіночих організацій та жіночої преси [1, с. 140].

Студентська громада у 1912 р. переконала редакцію «Діла» видавати **тижневий додаток «Жіноче діло»** за редакцією Олени Кисілевської. **Дитячий журнал «Дзвіночок»**, який від 1903 р. і до 1909 р. редагувала Костянтина Малицька, а потім Катря Гриневиц, також видавався силами жінок. 1912 р. Кобринська ще раз спробувала видавати серію **«Жіноча книга»** [1, с. 140, 142].

Найвизначнішою жіночою організацією, яка постала в Галичині після Першої світової війни, був Союз українок. У Львові 22-23 грудня 1921 р. відбувся 3-й з'їзд українських жінок, про який вони сповістили у газеті «Вперед» – єдиній тоді українській газеті у Львові, тим самим підкреслили вірність традиціям жіночого руху в Галичині, який завжди служив інтересам української справи [1, с. 197]. Саме на цьому з'їзді було організаційно оформлено Союз українок. Він швидко зростає, до нього приєднувалися члени інших жіночих товариств, члени «Просвіти» [4, с. 214].

Кооператив «Українське народне мистецтво», який був створений на основі господарського відділу Союзу українок, у 1925 р. почав видавати **ілюстрований місячник «Нова хата»**. Спочатку це був журнал, «присвячений модам і справам домашнього жіночого господарства», а з 1926 р. і до 1939 р. – «журнал для плекання домашньої культури». Тематика видання була різноманітною – статті про місце жінки у суспільному житті, про відомих художників того часу, про народне мистецтво.

На думку дослідника С. Костя, саме з «Нової хати» розпочався найкращий період в історії західноукраїнської жіночої преси. Практично одночасно з «Новою хатою» почала виходити **«Жіноча доля»** (вересень 1925 р.). Це був журнал для українського жіноцтва, який приділяв багато уваги діяльності Союзу українок, хоч і не був органом цієї організації. Видання відображало ті зміни, які відбулися у жіночому русі в середині 1920-х років [4, с. 215-216]. Видавництво «Жіноча доля» видавало також й **альманахи-календарі**: «На новий шлях» (ілюстрований календар-альманах на 1927 р.), «Наш світ» (альманах на 1928 р.), «Наша книга» (альманах на 1928 р.), «Для неї все!» (альманах на 1930 р.), «Жіноча доля» (практичний календар-порадник на 1931 р.) Тематика цих видань стосувалася історії жіночого руху, розповідей про відомих українок, також там містилися літературні твори та господарські, медичні, правові поради. З 1932 р. «Жіноча доля» почала видавати **додаток «Жіноча воля»** – «часопис для сільського жіноцтва». Щодо змісту, то у журналі друкували матеріали з історії України, розповіді про класиків української літератури, про відомих жінок, публікували художні твори, матеріали про організацію роботи жіночих гуртків. Іншим додатком «Жіночої долі» був **«Світ молоді»**, який у 1934-1938 рр. виходив із уточненням «місячник для українських дівчат» [4, с. 217-218].

Українська громада на початку 1930-х років вирішила скликати конгрес українців, які жили поза межами СРСР. Союз українок не запросили, тому жінки вирішили скликати власний конгрес, адже наближалася п'ятдесята річниця перших жіночих зборів. Він відбувся 23-27 червня 1934 р. у Станіславі й, за словами М. Богачевської-Хом'як, *«став величною демонстрацією сили українського жіночого руху в Західній Україні. Конгрес підкреслив спадкоємність жіночого руху, шанував його заслужених діячок. Жінки доклали зусиль, щоб відтворити історію руху в Україні, довести, що він не постав під іноземним*

впливом, а є цілком національним явищем» [1, с. 222]. Український жіночий конгрес вирішив створити світовий союз українок, який об'єднав би жіночі організації (це було здійснено у 1937 р.) і видавати **двотижневик «Жінка»**. Цей журнал почав виходити 1 січня 1935 р. під редакцією О. Шепарович у співпраці з М. Рудницькою. Його видавали до початку Другої світової. Коли поляки заборонили діяльність Союзу українок у 1938 р., то «Жінка» перетворилася на «Громадянку». Видання інформувало про діяльність Союзу, поточні події, публікувало літературні твори [1, с. 225].

Жіночий рух на західній Україні не обмежувався діяльністю лише Союзу українок – паралельно існували й інші жіночі об'єднання, хоч і не такі впливові. Приміром, найстарішою організацією галицьких жінок було **Товариство руських дам**, створене у 1878 р. Австрійський уряд заборонив його на початку Першої світової, воно відновило свою діяльність й існувало у Львові до початку Другої світової. До Товариства належали русофілки, які підтримували зв'язки із російською консервативною еміграцією. Із селом воно зв'язку не мало. У 1930 р. Товариство заснувало кооператив «Хазяйка», який не мав успіху попри державну допомогу. Причиною їхніх невдач певною мірою було те, що учасниці Товариства називали себе «русськими», а не «русинками».

У Львові з ініціативи випускниць західноєвропейських університетів Олени Охрімівич-Залізник та Ганни Чикаленко-Келлер 18 жовтня 1924 р. було засноване **Українське товариство жінок з вищою освітою**. Воно бачило своїм завданням відкрити українцям ще одне вікно у світ через Міжнародну федерацію жінок з університетською освітою. Товариство намагалося об'єднати усіх жінок із середньою освітою, щоб заохотити їх продовжувати навчання, підтримувало контакти з українками-науковицями в усіх країнах. До Товариства належали жінки із різних частин України. З огляду на жіночу солідарність, воно стало членом Союзу українок. Товариству часто закидали елітарність, хоча теми лекцій його членів це спростовують. У 1928 р. воно саморозпустилося [1, с. 226-229].

Висновки. Можемо підсумувати, що перші феміністки самого слова «фемінізм» не вживали, його впровадили у наукових працях, які стосувалися прав жінок, а згодом воно потрапило у широкий вжиток. Його визначень є дуже багато, кожен дослідник додає якийсь певний нюанс до дефініції цього терміна. Аналіз становлення фемінізму у світі показує різне трактування цього процесу американками та європейками.

В Україні жіночий рух загалом та жіноча преса зокрема розвивалися дуже активно. Жінки створювали чимало товариств та гуртків, видавали альманахи – подекуди із підтримкою чоловіків, а подекуди долаючи їхній опір. Незважаючи на труднощі та перешкоди, жінки різних станів, із міст та сіл, з освітою та без, розуміли, що вони можуть змінювати звичний стан речей, здобувати більше прав для себе та допомагати своєму народові у боротьбі за незалежність.

Список використаних джерел

1. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: Жінки у громадському житті України, 1884-1939. – К.: Либідь, 1995. – 424 с.: іл.
2. Богачевська-Хом'як М. Дума України – жіночого роду. – К.: Воскресіння, 1993. – 110 с.
3. Гендерна абетка для українських медіа / Котова-Олійник С., Стельмах Б., Ярош О. : посібник / Софія Котова-Олійник, Богдана Стельмах, Оксана Ярош. – Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2013. – 50 с.
4. Кость С. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: структура, проблематика. Книга перша). – Львів, 2008. – 264 с.
5. Марценюк Т. О. Гендер для всіх. Виклик стереотипам / Тамара Марценюк. – К.: Основи, 2017. – 256 с., іл.
6. Марценюк Т. О. Чому не варто боятися фемінізму. – Київ: Комора, 2018. – 32 с.
7. Орлова Т. Українська жіноча преса від минулого до сучасності у світлі історіографії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2009_97_15

УДК 542+371.3

Грабовий Андрій Кирилович

Кандидат педагогічних наук, доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

НАВЧАЛЬНИЙ ХІМІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УМІННЯ ВЧИТИСЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

В статті висвітлено теоретико-методичні засади використання хімічного експерименту з метою формування в учнів ключової компетентності уміння вчитися впродовж життя. Розкрито сутність ключової компетентності уміння вчитися впродовж життя. Схарактеризовано діяльність вчителя щодо формування ключової компетентності уміння вчитися впродовж життя.

Ключові слова: навчальний хімічний експеримент; учні; формування; ключова компетентність уміння вчитися впродовж життя; діяльність вчителя.